ԱՐՄԵՆԻԱ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՑԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԹԻՒ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 46

1898 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16

1898 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4 (Հ. Տ.)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction : Rue Fortia, 7.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամէն տեղի համար որ այս լրագրի մուտքը արգիլուած չէ, ամբողջ 13րդ չրջանի (97 օգոստ.—98 յունիս) բաժնորդագինն է 20 ֆր. կանխիկ կարելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի, ամէն մէկ ամսականը 2½ ֆր. հաշուելով և 1898 յունիս ամսէն անդին չանցնելու պայմանով։

Նամակ և ծրարպէտք է ղրկել հետևեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal *Arménia*. MARSEILLE (France).

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Թղթագրութիւնք, երէկ հարկ համարի, հասնելուն և կամ առանձին միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։ Ջարտուար չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով.

Ծանուցման 1 միլիմեթրը 1 սանթիմիկ։ 1 երես 2 սանթիմ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ պետք է գործել. —Նամակ Պուլկարիահն (Ֆիլիպէ). — Նամակ Պուլկարիահն (Վառնա). — Նամակ Լամբագրութեան. — Թիւրքիահն լուրեր. — Մեծ պետութիւնները, Թիւրքիա եւ Ռուսաստան. — Ծայրագոյն-Արեւելքի գործերը. — Նոր հրատարակութիւններ. — Արտասահմանի լուրեր. — Ծանուցումներ. — Բանասիրական (Փրկութեան բանակը)։

Ի՞ՆՉ ԳՈՐԾԵԼ ՊԻՏԻ Է

Հայրենիքի ազատութեան գործը բարդ աշխատանք կը պահանջէ. սակայն մէկ տեսակ միջոց չկայ որ կարենանք ըսել թէ մի միայն այս միջոցով կարելի է հասնիլ մեր նպատակին։

Այդ աշխատանքի մէջ իւրաքանչիւրն իր կատարելիք բաժինն ունի և այդ կատարուելիքները զատ զատ տեսակ բաներ են. բայց ատոնց ամէնքը մէկտեղ գալով, օղակի պէս իրար կապուելով, իրար պէտ տալով, մի մեծ աշխատանք կատարուած կը լինի, հայրենիքի ազատութեան սուրբ գործը յաջողութեամբ ղլուխ կը տարուի։

Այսպէս՝ վարժապետը դպրոցին մէջ հայ մանուկների միտքը զարգացնելով և ազգասիրութեան կրակը անոնց սրտի մէջ արծարծելով, խմբագիրը հասարակաւոր մարդերին տեղեկութիւններ և խորհրդածութեան նիւթեր տալով և անոնց մէջ հայրենիքի ազատութեան գաղափարը տարածելով, վաճառականը հայրենասիրական նպատակի ծառայող ձեռնարկներին իր գրամ տալով և հայ ազգի լաւատեսները օգնելով, երիտասարդը իր պէտի ազատութեան նուիրելով, գրագետը իր գրիչ, զինուորը իր թուր, հայն հայն, ատոնք ամէնքը իրենց կրցածը նուիրելով ազգին, այդ ընդհանուր գործակցութեամբ և համերաշխութեամբ՝ ազգին ազատութեան գործն ալ յառաջ կերթայ։

Բայց որովհետև ամէնքը չեն գործեր իրենց կրցածը, ամէնքը իրենց բաժին ինկած աշխատանքը չեն ատարներ այլ իրենց ազգակից ուրիշ անհատների գոյացուցած արդիւնքները սպառելու կելլեն, աշխատողները կը սաիպուին իրենց աշխատանքը չընչացնելու համար կրկնապատկել իրենց ոյժը և իրենց ինկած բաժնէն աւելի չարաչար աշխատիլ որով անձնուրացութեան վրայ զգացումն ալ գոյութիւն կունենայ յօգուտ ընդհանուրին։ Այդ պարագային մէջ, երբ ընդհանուրը բաւական զարգացած է մտքով ու սրտով, կը թելեւցունէ անհատների չարաչար աշխատանքը ու կը գոյացնէ զանոնք։ Բայց մինչև որ անհատների, նոյն իսկ անձնուիրականի, չանքերը չզգան ընդհանուրի աջակցութեամբ, մեծ արդիւնք չեն կրնար ունենալ, դէմ նոյն ժամանակի համար. որովհետև ընդհանրական գործը ընդհանուրի աջակցութեամբ կրնայ առաջ երթալ։

Վերոգրեալներէն կը հետևի որ մենք գործելու համար բացարձակ մէկ միջոց միայն լինելու գաղափարը չունենք։ Իւրաքանչիւրը ոք ինչ որ կրնայ, պէտք է ընէ. ինչով որ կընայ, պէտք է օգնէ Հայ ազգի փրկութեան սուրբ գործին։ Բռնութեան դէմ յեղափոխութիւնը անհրաժեշտ կը գտնայ, մանաւանդ երբ Թիւրքին պէս խօսք չհասկցող և նոյն իսկ իր չահ չհասկցող մէկն է այդ բռնաւորը։ Բայց կը սխալին անոնք որոնք կը կարծեն թէ այդպիսի յեղափոխութիւն մը հանելու միակ միջոցն է հրացանը ուսը գրած՝ թշնամիին դէմ երթալը։ Գրիչն ալ հրացան է, գրամն ալ թնդանօթ է, գաղափարի տարածումը ռումբէն աւելի պայթուցիկ բնութիւն ունի, այլն. ատոնցմէ ո՛չ մէկը կարելի է արհամարհել. պէտք է արհամարհել այն միայն որ ոչինչ չը գործեր Հայ ազգութեան համար, այլ իբրև Հայ կը վայելէ միայն մեր նախնիքներուն հաղարամեակ գոհողութիւններով մեզ ժառանգութիւն թողած եկեղեցին, լեզուն, գոյութեան պայմանները և այն ամէն ապրուստի և առևտուրի գիւրութիւնները որոնք իբրև Հայաբնեցած կապակցութիւններովը ձեռք բերած է։

Գործելու համար շատ բաներ կան և ո՛չ ի՛նչ կրնայ, թո՛ղ այն գործէ։

Իսկ թէ Արմենիահ լամբագրութիւնը ինքի՛նչ կուզէ գործել, այդ մասին մենք կը վերադառնանք մի ուրիշ յօդուածով։

Մ. Փ.

ՆԱՄԱԿ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

Ֆիլիպէ, յունվ. 25/6 փետր. 98

«Իրաւունք» լրագրի 3րդ թուի Ֆիլիպէէն ղրկուած թղթակցութեան մէջ մի քանի դիտողութիւններ կայնին իմ մասին՝ իբրև Արմենիահ թղթակից։ Ահաւորդ չեմ համարիր այստեղ մի կարճ պատասխան տալ։

Նախ թէ Արմենիահ մէջ դեկտ. 15/27ի թղթակցութիւնս՝ պուլկարահպատակ Հայերին թուրք վիրաւոր զինուորներին նպաստող մասնախմբին դրամ չտալը չեչտելու համար չէր որ գրած էի, ինչպէս կուզէ ցուցնել «Իրաւունք»ի թղթակիցը. որովհետև եթէ այդպէս լինէր, l'Arménieի արտատպումին չէի սպասեր։ Ես այդ լուրը հաղորդելէ առաջ այստեղ շատերէ ստուգած եմ. բայց կարելի է դանուին 1 կամ 2 պուլկարահպատակ Հայեր որոնք մասնակցած ըլլան մեզ հետ հանդանակութեան։ Ես եթէ ապահով տեղ մը վատահ լինիմ թէ իրօք գտնուած են այնպիսիներ, բնաւ պատճառ չունիմ չհրատարակելու. չեմ գիտեր թէ ի՛նչ չահ պիտի ունենամ պուլկարահպատակ դասակարգին հաճելի ըլլալէն։ Դրամոյին ու տեղացիի մէջ խտիր դնելուն բոլորովին հակառակ եմ։ Ես հատատարապէս կը յարգեմ ու կը գնահատեմ թրքահպատակ ու պուլկարահպատակ Հայերէն անոնք որոնք արժանի են յարգանքի ու գնահատման։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

(Գաճղխատութեանս յուշագրէն)

(Շար. 44րդ թուէն)

Քան և հինգ տարեկան Անգղիացի մի երիտասարդ, աշխոյժ, խելացի, գեղեցիկ մարդ մը, չգիտեմ ինչպէս եղեր, մորթին մէջ մօրթին ներմուծելով գինովնալու վարժութիւն ունեցեր է։ Այս մոլութիւնն ուծացուցեր է գինքը աշխատութենէ։ Հայի կարօտ մնացեր է։ Հոգ չէ ըրեր այնչափ։ Բայց երբ որ մօրթին գնելու համար ամէն բան, մինչև անգամ կռնակինէն զատ բոլոր պահեստի չապիկները վաճառեր և ոպառեր է, այն ատեն միայն զգացեր է չքաւորութեան բոլոր ահռելի հանգամանքը։

Օր մը երբ իւր մտաւոր կարողութեան բոլոր ոյժը կը վայելէր, մտածեր է որ մահուան թմրեցուցիչ զօրութիւնը պէտք է նոյն և նման լինի մօրթինի թմրեցուցիչ զօրութեան։ Փորձելու համար հարկ էր դրամ։ Թէ մին գեղը այսպիսի դոյզն ծառայութիւն իրեն մատուցանելու պատրաստ էր. ուստի դիչերայն կելնէ ճամբայ, ուր նուագապարանց հնչիւն կուգայ ականջին։

Փրկութեան բանակի նուագածուք են, որ նորա գինուորքը (հաւատացեալքը) կը հրաւիրեն ի մէջ նարերդ (եկեղեցի), մարտնչելու համար ընդդէմ դիւաց, մեղաց և չքաւորութեան (աղօթելու համար)։

Փողոցին մէջտեղ, խուռն բազմութեան չուրջ պատած, երիտասարդք և կուսանք կերգեն աղօթքի հրաւէրի երգ մը։

Մեր մօրթինասէր բարեկամին սիրտը կը յուզի (ինքն իսկ է ինծի պատմողը, քանզի լաւ գաղիերէն խօսելուն պատճառաւ՝ միայն անոր հետ կրցայ մտերմանալ.) և հետերնին միջնարերդ կերթայ. մինչդեռ, կըսէ, մկրտուած օրէն ի վեր եկեղեցի ոտք դրած չունի եղեր. ինքը կաթոլիկ կրօնքէ էր։ Կը յուզի սիրտը, ուր որ կամի կենաց սէրը. կը զղջայ յուսահատելուն համար. կապաստանի սոյն միաբանութեան և ագարակ ղրկուելով՝ կը գանէ ամէն նախնական պիտոյք ապրելու համար և առատ կերակուր։ Այս անձ համոզմամբ սրտի բնապաշտ է։

Գերմանացի անիչխանական՝ մը կայ, որ Բրուսիոյ ոստիկանութեան ձեռքէն մազապուր պրծեր և Լոնտոնի մէջ անօթի ճեալով, եկեր ապաստաներ է Փրկութեան բանակի ագարակը։ Արուեստով մեքենագործ է և երկրաչափ. լատիներէն և հին յունարէն գիտէ. բաւական գաղիերէն կը խօսի։

Միշտ իւր խօսակցութեան նիւթն այս է թէ ի՛նչ հնարիւ կարելի է ջնջել երկրիս երեսէն մլուկները, լուերն և իշխող մարդիկը։

Անիչխանականաց սկզբունքը յայտնի է։

Թէ՛ ինք և թէ՛ ես ինքնին չատ աշխատեցանք որ միտքս լուսաւորուի հետևեալ երկու կէտերուն վրայ.

ա. Թէ ի՛նչ ձևաս կրնայ ունենալ ընկերական կեանքի՝ արդար և լաւ սահմանաւորուած իշխանութիւն մը։

բ. Թէ ի՛նչ օգուտ կրնայ բերել մարդկային ընկերութեան՝ անտէր և անգլուխ դրութիւն մը. (եթէ կարելի է դրութիւն անուանել անգլուխ վիճակը, թէ՛ ըստ Նիւթականի, թէ՛ ըստ բարոյականի և թէ՛ ըստ տնտեսական կամ քաղաքական կեանց)։

Մեղաց պարը հրամանի մը կը հնազանդի։ Մրջիւնք իշխանէ մը կը կառավարուին։ Վայրի փիղք մի առաջնորդուին։

Ձկնի ցեղայ, նըրայեցիք թերևս մի տեսակ անիչխանական դրութեամբ կապրէին. բայց երբ գլուխնին նեղի գար, իրենց առաջնորդ կընտրէին՝ գատաւոր անուամբ։

Երկիրս և անոր բովանդակեալքն այսպէս, մեծէն մինչև փոքր. հապա երկ-

Ուրիշ ակնարկութիւն մ՚ալ կայ իմ մասին նոյն թղթակցութեան մէջ, և այն է թէ ներկայ հոգաբարձութիւնն և դպրոցների վիճակը պաշտպանող հանրագիրներ ստորագրել տուած լինիմ։

Խնդիրը հետևեալն է։ Դեկտ. 21ին (Հ.Տ.) այտեղի Հայ եկեղեցւի բակին մէջ քանի մը անձեր իրենց գլուխ 100է աւելի չափահաս ու անչափահաս աղգայիններ ժողվելով՝ ուղեցին ցոյց մը ընել ներկայ ուսուցիչներին և հոգաբարձութեան դէմ, անոնց անկումը պահանջելով։ Այդ «ցոյց»ի պարագլուխ ճառախօսները ամէն տեսակ թշնամական մակդիրներ տեղային ուսուցչներին դէմ, ժողովին վրայ ճընշում բանեցնել ուղեցին, դպրոցական տղաքներն անհնազանդութեան յորդորեցին։ Այս ամէնը ժողովրդին վրայ գէշ տպաւորութիւն թողուց. մանաւանդ չէր կրնար ներել որ իրեն ներկայացուցիչ կանգնին այնպիսի անձեր ինչպէս էին ցոյցի 2 պարագլուխներն, որոնց բարոյական ու մտաւորական ի՛նչ արժանիքի տէր լինելը ամէն Ֆիլիպէցիի քաջ ծանօթ է։

Ուստի դէպքի հետևեալ օրն իսկ քանի մը ազգայիններ ձեռնարկեցին՝ նորընտիր ժողովին ներկայացնելու համար՝ հանրագրութիւնմը պատրաստել, որով կը բողոքէին յիշեալ դէպքի հեղինակներէն արարքներին դէմ և կը խնդրէին ժողովէն որ փոխանակ հապճեպ տնօրինութեան՝ ամէն կողմէ լաւ մը ուսումնասիրէ վարժարանների վիճակը և ի՛նչ բարենորոգումներ որ հարկ տեսնէ՝ ըստ այնմ տնօրինէ։ Ցիշեալ հանրագրութեան ձեռնարկուներէն խնդրանօք ես ալ 5–6 ծանօթի դիմեցի ստորագրել տալու համար։

Այդ այս հանրագրութեան մէջ դպրոցական վիճակն և հոգաբարձութիւնը պաշտպանող բան մը չկար, ինչպէս կը դրէ «Իրաւունք»ի թղթակիցը։ Ուստի իր «ակնիւ ու գիտուն բարեկամ»ին տուած խրատը իրեն կը դարձնեմ նոյնութեամբ. «Թղթակցի մը առաջին պարտականութիւնն է իրողութիւնները հաղորդել ճշդութեամբ։»

Ա.յսչափը «Իրաւունք»ի Ֆիլիպէի թղթակցին համար։

***

Երկու խօսք ալ կուզեմ ընել՝ այս տեղ հիմա օրական խնդիր եղող դպրոցի վէճերին վրայ։ Ջէի ուղեր թէև «Արմէնիա»ի սուղ սիւնակները դրաւել տեղական վէճերով, բայց քանի որ իմ անձս խնդրի առարկայ ըլլալ չատեր, ուստի հարկ կը սեպեմ իմ կարծիքս յայտնել մեր դպրոցների մասին։

Ասկէ բաւական ժամանակ առաջ այս սիւնակների մէջ էր որ քննադատած էի Ֆիլիպէի Հայ վարժարանների վիճակը և թերութիւնները մատնանշած։ Այդ ատենէ ի վեր անձամբ ստուգած եմ որ քիչ շատ փոփոխութիւններ ներմուծուած են ուսումնական յայտագրին մէջ՝ գիտութիւնների և աշխարհաբարի ուսման աւելի կարևոր տեղ տրուելով և աշակերտների ձեռքը աւելի դիւրուսոյց նոր դասագիրքեր կը տրուին։ Ասով ըսել չեմ ուզեր թէ՝ մ՚լ գործերնիս բաւական համարելով՝ ձեռքերնիս ծալլենք և գոհ սրտով նստինք։ Ո՛չ երբէք։ Դեռ շատ բարեփոխումներ կան ներմուծուելիք վարժարաններին մէջ։ Մարդ որքան յառաջադիմէ, այնքան աւելի կը ձգտի կատարեալ գործուելու։ Սակայն վարժարանների նորելուկ քննադատները խոշորացոյց ակնոցներով կը նային թերութիւններին վրայ՝ բոլորովին անտեսելով այն ծառայութիւնները զորոնք ժամուցած են մեր ուսուցիչները՝ ազգին նուիրեալով խումբ մը պատանիներ որոնց ամբողջ պակասութիւնն է մեծ մեծ չլսարդել, գաւազան ու ակնոց կամ երկայն մազեր չկրել։

Ոմանք կ՚ըլլան մեր վարժարանը բաղդատելու Կ.պոլսի կեդրոնականին, պուլկար դիմադիմնին և մինչև իսկ եւրոպական վարժարաններին հետ։ Այս բաղդատութիւն թէև պատուաբեր է մեր դպրոցին համար, բայց պէտք է նկատի առնել տնտեսական վիճակն ալ։ Մենք 2–3 վարժապետով կուզենք 150 տղայ կրթել, թէ՛ դաս աւանդել, թէ՛ հսկողութիւն ընել։ 100 ֆրանք ամսական առնող միևնոյն վարժապետէ կը պահանջենք որ թէ՛ հայերէնի, թէ՛ ֆրանսերէնի և թէ՛ գիտութեան բոլոր ճիւղերին հաւասարապէս տեղեակ լինի և ուսուցանէ մեզ զաւակներին։ Մանանա՞յ է սա։

Եթէ մէ քիչ խնդիրն աւելի մօտէն դիտենք, կը տեսնենք որ դպրոցներ բարեկարգելու նպատակէն բոլորովին տարբեր դիտումներով է որ շատեր յարձակումներ կընեն արդի ուսուցիչներին դէմ։ Ինքնակոչ յեղափոխականներու մարմնի մը այտեղի «ազատամիտ» գործակալներն, իրենց հետ ունենալով ուսուցչութեան մի քանի ծանօթ կանոնիդատներ, առիթէ մը ի վեր է որ իրենց կռիւը սկսած են արդի ուսուցիչներին դէմ, որոնք Դաշնակցական չլինելու աննեղելի յանցանքն ունին։ Այս մարդիկ կուզեն որ թաղական ու հոգաբարձու, վարժապետ ու վարժուհի, տնտես ու տնտեսուհի, տէրտէր, քահանայ, վարդապետ, տիրացու, լուսարար, ժամկոչ, ամենքն ալ Հայութիւնը թողուլ Դաշնակցութեան յարին. այդ չանողը յեղափոխեմ կը համարուի մեր «յառաջադէմ» Դաշնակցականներէն։

Քարեկարգե՛նք մեր վարժարանները, եթէ պէտք լինի, նոյն իսկ ուսուցիչների փոփոխմամբ. բայց պայմանով որ անոնց յաջորդողնե՛ր լինին աւելի հմուտ, աւելի գիտուն և միանգամայն բարոյականի տէր անձեր. մինչդեռ ծանօթ իրենց ընտրելիներին մէջ այդ պայմաններով օժտուած մարդիկ չենք տեսներ։ Դաշնակցականներով չէ որ պիտի բարեկարգենք դպրոցները։

Վերջացնելու առեն կուզէի դիտել տալ այժմեան ուսուցիչներին և հոգաբարձութեան թէ պէտք է չանան դպրոցները բարեկարգելու իրենց գործին մէջ աւելի արագ լինել և ուսուցիչների ընտրութեանը աւելի խնամք տանիլ, եթէ չեն ուզեր որ այս ու այն վարժարանների թերութիւնները օգտուելով՝ ժողովուրդն իրենց դէմ հանելու փորձեր ընեն։ Հակառակորդների դէմ գործածուելիք ամենէն ապահով զէնքը խղճամիտ գործունէութիւնն է։

Գ.

ՆԱՄԱԿ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

վառնա, 25 յունուար 98

Մեր ընկերվարական յեղափոխականներու ականջին շատ անախորժ ռումբ մ՚է, որ կը պայթեցնէ վերջին օրերս Հայ Յեղափոխական Ընդհանուր Միութեան մը վերջնական կազմակերպութիւնը, որուն արձագանք հետզհետէ կը տարածուի պուլկարական Հայ գաղութին մէջ նշանակելի համեմատութեամբ։

Պուրկաղ առաջին օրինակը կուտայ և իր մէջէն ընտրելով Գործադիր ժողովը, կը սկսի գործել։ Նոյնը կընէ վառնա և մէկ քանի օրուան մէջ իր շուրջը կը հաւաքէ մեր ընկերվարական յեղափոխականներու դէմ դրժդոհներու խումբ մը, որուն նպատակը կընէ կռուիլ Հայրենիքի ընդհանուր թշնամիին դէմ, պայմանաւ որ իր անդամները չձանձրացունեն ալ ևս հնչակներու անախորժ ու միօրինակ թառանչները և իր վրայ չծածանին անարժան կտաւի կտորներ Դրօշակ անունով մկրտուած, որոնք հաւաստապէս եղան, կըսէ, հայ իւր հազարաւոր կարիճներու, ևս ըսեմ գերեզմանի նուագը, դուն ըսէ պատանքը...։

Ըսել է թէ Հայ Յեղ. Միութիւնը իսկապէս և ուղղակի ծնունդն է այն կացութեան, ուր բերին հասուցին Հայ ժողովուրդը մեր տղայ գործիչները։ Այսպէս թէ այնպէս, ժողովուրդի ցասման պոռթկումն է, որ տեղի կունենայ և թուրք կը դնէ մէկէն ղբռանները, ֆռանքներու, լէվերու և բուլկներու երանելի հոսանքին դէպ ի Ժընեվ ու Լօնդոն։ Ո՞վ է յանցաւորը։ Դարձեալ կըսեմ, հարցուցէ՛ք Մանթէօֆէլին ...։

Ինչպէս ըսինք, Հայ Յեղ. Միութիւնը կազմուած է վերջնապէս Պուրկաղ և հոս և կը հաւատամ թէ պուլկարական ամէն քաղաքներ արձագանք տան իմ ձայնի և այդ կազմակերպութիւն ստանայ թերևս արժէքէն աւելի ընդունելութիւն մեր նոր աւերը ժողովուրդի կողմէն։ Սակայն արդարութեան պարտք մ՚է չեչտել թէ որչափ ալ անունն ու գաղափար պաշտելի լինին նոյն իսկ ամենէն գործարհաճ մարդոց համար, ցաւօք կը տեսնուի, որ այդ Միութիւն իր սաղմնային վիճակին մէջ իսկ չէ վայելած լուրջ հոգածութիւն մը, ինչպէս կերևայ իր բացարձակապէս թերի ու տղայական ծրագրէն։

Դրամ հաւաքել և զայն պահել, մինչև որ Ազգին ճակատագիրը վարելու կարող Դիկտատոր մը երևան գայ և անոր ձեռքն յանձնուի նիւթական ու բարոյական ամեն ոյժ. ահա ինչ որ է ամբողջ ծրագրի միտքը։ Եւ մի՛թէ սա չբաղդատուի՞ր՝ սպասելու որ հիւանդը մեռնի և յետ այնորիկ հրէական փուքիտուբեաւրը անոր յարութիւնը Մէսիսի խնամքներուն յանձնել ուղելու չափ յիմար մտածումի մը հետ, որ ըստ մեզ ժողովուրդի այս անզարգացած վիճակի մէջ միայն ըստեղծելու պիտի ծառայէ նորանոր պատրանքներ և գուցէ խել մ՚ալ ծակ ու նիհար կարասներ ...։

Ասով՝ — ինչպէս վերև ըսինք — թէև ինք կը ջատէ ընկերվարական ներու արդէն իսկ տարապայման ոյժերը, սակայն թող ներուի մեզ ըսել թէ իր կողմէն ալ օգտակար ունապատակայարմար ուղղութիւն մը չդըժուիր մեր առջև և իր այսօրուան վայելած ամբողջ ժողովրդականութիւնը կը պարտի միայն և միայն ցասումէն և զղուանքէն, զոր զգացած է ժողո-

---

նային մարմինները։ Արեգակնային դրութեան մէջ անիշխանութիւն հաստատենք և արևն իւր գերագոյն նախագահութենէն հրաժարեցնենք. սոյն դրութեան մէջ գտնուող բոլոր գուներն ապստամբեցան. ա՛լ ասկէ վերջը պէտք չէ իրենց իշխան։

Բայց, կարծեմ չէ հնար գրի տակ առնել, այլ միայն երևակայութեան միջոցաւ կրնանք տեսնել այն խառնաշփոթութիւնը, այն ահարկու քաոսը, որ պարտի դուրս գալ երբ Արեգը, մեր մանաւոր տիւղերքին այս ընդհանուր հրամանատարը, դադրեցուներ իւր պաշտօնէն։

Գերմանացին չատ աշխատեցաւ համոզել դիս. պէտք է խոստովանիլ որ ես ինքնին տրամադիր էի համոզուելու. բայց չկրցաւ գտնել համոզիչ փաստ մը, որ իւր վարդապետութիւնը հաստատէ։

Ընել չեմ ուզեր թէ այս անձը չէր կարող գտնել, այլ իրապէս չկար, եթէ չեմ սխալիր։

Այլազան տիպարներ, այլազան բարքեր և այլազան գաղափարներ։

Չեմ գիտեր ո՛ր ընկերվարականը, ո՛ր անիշխանականը, ո՛ր արքայական կուսակիցը, ո՛ր կայսերականը, ո՛ր հասարակապետականը, ո՛ր ռամկավարականը կարող պիտի լինի համաձայնեցնել այս տարբեր տարբեր կարծիք և սկզբունքները, և ի մի ձուլել զանոնք։

Բայց սա լաւ գիտեմ որ Փրկութեան բանակը զանոնք ամենքն ալ իւր գրկին մէջ առած և կարող եղած է զանոնք համաձայնութեամբ իրարու հետ ապրեցուցնել։

***

Հարցուեցաւ մեզ թէ յօժարակա՞մ կ՚ինք աշխատելու։ Հաստատական պատասխան տուինք։ Ուստի մեզ խառնեցին Անգլիայի խմբակի մը մէջ, որ կազմելու էր առաջնորդութեամբ գեներալ Բուտ գարակ գալերնուս չորրորդ օրը։

Սրածայր և սանտրաձև բահերով ըստ կանք գործի. կեանքիս մէջ առաջին անգամ հողի հետ կպչատէի։ Բայց կը սիրէի։ Գործս գլուխ հանեցի այնչափ յաջողութեամբ որչափ կարելի է ունենալ առաջին անգամ ձեռնարկուած աշխատութեան մէջ։

Հող բրեցի, արտեր աղբեցի, կազմբ անկեցի։

Որչափ աշխատեցայ, այնչափ ուժովցայ։

Բաց և մաքուր օդ, սննդատար կերակուր, կանոնաւոր աշխատութիւն։ Հետևաբար առողջութիւնս կատարեալ էր։

(Շարունակելի)

***

ՎՓՓՈՅ ՈՂՂԱՊԱՏ ԿՈՉԱԿ
Էմինի փողոց, Ֆերհեդ Հաուս,
Shepherd's Bush, London W.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լրագիր ոսկի

ՎՓՓՈՅ

ՈՍՄԱՆԻ,

հանդէս տուող պատասխանատու խմբագիր

Ա. Ֆ. Գիլէ

Հրատարակուի մինչեւ ի վախճան ամի։

Գինն է 7 շիլինգ

Ծանուցանելը է՛, Ոսմանի և Ֆրեդերիքի Տարու, որ Ոսմանի կառավարութեան գործակատարը Ֆրեդերիք Տ. Յակոբսոն Ս. Ֆիլիփ ու Ջէյմս Ս. Ֆիլիփ ամերիկացի քաղաքացիք, որոնք Ոսմանի կառավարութեան գործակատարութիւն ստացած էին Ոսմանի մէջ ոսկի հանելու համար, ինքնակամ հրաժարեցան իրենց գործակատարութենէն, և Ոսմանի կառավարութիւնը ետ առաւ իրենցմէ իր տուած արտօնութիւնը։

—

չորս դիւղեր ժանտախտէն աւերակ դարձած են։

— Իտալիոյ մի քանի տեղերը թշուառութեան և անօթութեան պատճառով խռովայոյզ ցոյցերը կը շարունակուին դեռ։

— Վիէննայէն կը հեռագրեն փետր. 14ին թէ Սաքս-Քոպուրկի Բլէմանթին իշխանուհիի վիճակը դէշցած է։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ "ԱՐՄԷՆԻԱ,,Ի

ԺԳ ՇՐՋԱՆԻՆ

(1897 ՕԳՈՍՏՈՍ—98 ՅՈՒՆԻՍ)

Պայմանները դրուած են թերթին ճակատը «Բաժնորդագրութիւն» վերնագրին տակ։

ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ (ի պէտս Հայոց)։ Հեղինակ Յ. Կ. Հինտլեան։ Տէր և հրատարակիչ Թ. Գ. Հինտլեան։ — Տպագրութիւն Ընկ. Տպարան «Էմինեթիօ» Փիլիպպուպոլիս։ 1897։

Գինն է՝ ամէն տեղի համար՝ թղթակազմին 4 ֆրանգ. հրահանգների պուլկարերէն թարգմանութեամբ, այն է բանալով մէկտեղ՝ 4 ֆր. 60 սնթմ. իսկ քերականութիւնն և բանալին միասին ընտիր կազմուած կարժէն 6 ֆրանք. վճարքը կանխիկ։ Մեծաքանակ գնողներին ժամանակը դեղչ կը լինի։ Գնելու համար դիմել հրատարակչին հետեւեալ հասցէով։

Mr T. K. Hindlian
Papetier
PHILIPPOPOLI
(Bulgarie)

ԾԱԽՈՒ ՕՐԱՑՈՑՔ

Արժ. Տ. Գևոնդ քահանայ Փափազեանի հրատարակած 1898 Թուականի պատկերազարդ հայերէն և ռումաներէն Տարեցոյցի (որի մասին խօսուած է Արմէնիայի 35րդ Թուին մէջ) պարզ տեսակէն ծախու կը գտնուի նաև Արմէնիայի խմբագրատան մէջ։ Գինն է մէկ ֆրանք։

Իսկ լաթակազմին համար որի գինն է 1 ֆր. և 50 սնթմ. և ոսկեզօծին համար որի գինն է 2 ֆր., պէտք է դիմել կալաց Արժ. հրատարակչին։

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Ճանկական բանուածքի նահատակ եղող Խորէն Նարպէյ-Լուսինեան Սրբազանի պատկերը ընտիր Թղթի վրայ տպուած կը ծախուի Արմէնիայի խմբագրատունը։ Գինն է 65 սանթիմ, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Ոմանք իրենց հեղինակած կամ հրատարակած գիրքերէն կը ղրկեն մեզ, Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախուելու համար։ Որպէս զի թէ՛ իրենք աւելորդ նեղութիւն կրած չլինին ղրկելու համար և թէ՛ մենք առիթ պատասխան մը իրենց գրելու համար, այդպիսի փափաք ունեցողներին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ տողերին վրայ։

Նոր գիրք մը հրատարակողը նախ 2 օրինակ անկէ պէտք է ղրկէ մեզ, անոր հրատարակութիւնը լրագրական սովորութեան համեմատ ծանուցուելու համար Արմէնիայի մէջ «Նոր հրատարակութիւններ» վերնագրին տակ։ Իսկ եթէ կուզէ նաեւ որ նոյն գիրքն ծախու դնուի Արմէնիայի խմբագրատան մէջ, պէտք է որ մասնաւոր նամակով մը իմացունէ մեզ իր պայմանները և մեր հաճութիւնն ստանալէ յետոյ ղրկէ մեզ մօտ ծախուելու համար։ Կը խնդրենք որ ոչ օք չկանխէ մեզ այդպիսի դրամատնական յանձնարարութիւն անել, առանց մեր հաւանութիւն ստացած լինելու։ Հակառակ պարագայի մէջ, իրենց ղրկածի համար որեւէ պատասխան տալու պարտաւոր չենք համարեր մեզ։

Մեզ յայտնուելիք պայմաններն են.

1. Գիրքին գինը քանի՞ է Մարսէյլի մէջ ծախելու համար։ Եւ որովհետեւ ընդհանրապէս Մարսէյլէն դուրս գանազան տեղերէ գնել կուզուին այդ գիրքեր, հարկ կը լինի Մարսէյլի համար նշանակուած գինն ալ յայտնել նաեւ փոստի ծախքը։

2. Ի՞նչ դեղչ կը լինի խմբագրութեան համար եթէ կանխավճարով ուղինք գնել. և ի՞նչ դեղչ կը լինի եթէ յանձնարարութեամբ միայն ընդունիլ ուզենք (այսինքն ծախուածին միայն առակը տալու, իսկ չծախուածը իր տիրոջ վերադարձնելու պայմանով, փոստի ծախքերը տիրոջ հաշուին անցնելով)։

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԴԱՆԶԱՆԱԿ
ԱՐՄԷՆԻԱ ԼՐԱԳՐԻՆ

Արմէնիայի չորրորդ տարեշրջանի սկզբէն (օգոստոս) բաժնորդ եղած լինել և կանոնին համեմատ իրենց բաժնորդագին 20 ֆրանգը կանխիկ վճարել փափագողներին մի դիւրութիւն ստուած լինելու համար, ահա մենք ծախու հանած ենք «Խնայողական գանձանակ ԱՐՄԷՆԻԱ լրագրի»։

Այն անգամ երբ մարդ դիւրութիւն ունենայ արծաթի 50 սանթիմոյ մը (10 սենթ ամերիկեան = 50 սթենքա պուլկարական = 50 պանի ռումանական և այլն) մէկ կողմ դնելու, կը ձգէ այդ խնայողական գանձանակի մէջ, ուր ձգուածը ա՛լ անկարելի է որ դուրս հանուի մինչեւ որ Արմէնիայի բաժնորդագին 20 ֆրանգը (40 հատ 50 սանթիմոց) մէջը լեցուելով չամբողջանայ։ Այդ ժամանակ միայն կրնայ պարպուիլ, տակի կողմէն կափարիչը դարձնելով. և պարպուելէն յետոյ նորէն կրնայ դոցուիլ 20 ֆրանգի մի նոր խնայողութիւն սկսելու և գոյացունելու համար։

Գանձանակը դիւրատար փոքրիկ բան մ'է որ մինչեւ իսկ դրպանի մէջ կրնայ պահուիլ եթէ ուզուի։ Վրան չինուած կայ նաեւ քանակչափ մը որ գանձանակին մէջ ձգուած դրամները 5 ֆրանգի հասածին պէս, կը սկսի այնուհետեւ ցոյց տալ թէ մէջի գումարը ո՞րչափի հասած է։

«Խնայողական գանձանակ»ի գինն է 2 ֆրանգ։ Այդ գումար մեզ վճարողին կը ղրկենք գանձանակին հետ մէկտեղ մի ստացագիր որի վրայ նշանակուած կը լինի գնողի անունն ու հասցէն։ ԵԹԷ ՄԻԵԻՆՈՑՆ ԱՆՁՐ, առանց ուշանալու ժամանակին բաժնորդագրուելով Արմէնիայի լրագրի տարեշրջանի սկզբէն (օգոստոս ամիս), 18 ֆրանգի հետ մէկտեղ յիշեալ ստացագիրը վերադարձնէ Արմէնիայի խմբագրութեան, ամբողջ մէկ շրջանի բաժնորդագին 20 ֆրանգը վճարած կը համարուի, որով «Խնայողական գանձանակ»ը ձրի կը տեսայ իրեն։

ԾԱԽՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիներին մէջ հաշուուած է նաեւ ղրկելու փոստի ծախքը։

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registered) ստանալ ուզողները պէտք է որ ամէն մէկ ծրարի (մինչեւ 2 քիլօ) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն։

ԷԿԻՆԵԱՆ. Կակտանք (Բանաստեղծական գրուած մը Հայաստանի վիճակին վրայ). 1890. Տպագր. հեղինակին. Նիւ Եորք։ 30 սանթիմ

Ազտօսր Հայաստանի համ Տեղեկագիր Բալուայ, Քարբերդու, Զարսանճագէ, Ճապաղչուրի և Երզնկայու։ Ցաւելուած ըստ խնդրանաց աղգասիրաց «Լոիզան գաւառ»։ Աշխատասիրեաց Պօղոս Ծ. վ. Նազարեան. 2 ֆրանգ։

— ՊԻՏԱՆԻ ԴԻՏԵԼԻԲՆԵՐ. (Յատկապէս պատրաստուած Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Հայ գաղթականներուն կեանքի, ժամանակի և դրամի խնայողութիւն ընել տալու հարկ եղած դիւրութիւններն ընծայելու համար։) Աշխատասիրեաց Պետրոս Ռ. Թորոսեան. Տպագր. Նիւ Եորք, Լիլիաս Յալաւ և ընկ. 1897։ Ամերիկա գնացող Հայերին և կամ արդէն հոն գտնուղներուն համար չատ կարեւոր գիրք է։ Գինն է 1 ֆրանգ և 25 սանթիմ։

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐՔ

(Կ. ՊՕԼՍՈՑ ՀԱՑՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱՒՆՈՒԱԾ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐՆԵՑ ԱՂԼԱՂԱՐԻՑ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուածը կը ներկայացունէ ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր ապականած վարքուբարքով որչա՛փ չարիքներու պատճառ դարձած է և վերջ ի վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով սպանուած և անհետացած է աշխարհէ։ Գինն է ֆրանգ, (75 սանթիմ)։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՓՈՒԶԱԼԵԱՆԻ

Մ. Փոփուզալեանի հրատարակած գիրքերուն վրայ ժամանակ ըստ կը լինի գաղթականութեան Հայերին համար որոնց կը ղրկուի փակագծի մէջ նշանակուած գինները։

Ա. ՀԱՑ ԴԻՒՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած)

Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՄՐԱՑԵԼԻ

Գ. ԱԶԱՑՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒԼՂԱՐԻՈՑ ՅԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՓՈՒԼՂԱՐ ԱԳՈՏԱՄԲԱՑԵՑԱՑ (Սպառած)

Ե. ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ.—(Հայաստանցիներուն պատճառած հետեւանքները սէկ փոքրիկ պատկերը կը ներկայացունէ վիպական կերպով։) Գինն (90 սնթմ.) է ֆրանգ 20 սնթմ.

Զ. ԳԱՄԱՌ ՔԱՔԻՑԱ — ՅՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ լետ այբուբենաց առարտեղեան (Սպառած)

Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԸՆԴՐ ՅԱՃԽԱՂԱՑԱՑՈՒԱՆՈՒՄ. (Սպառած)

Ը. ԹԻՒՐՔԻԱՅ ՀԱՑԵՐՆ ՅԻ ԻՐՆՑ ԴՐԱՑԻՆԵՐ (Թիւրքիոյ Հայերին և իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական ամփոփ և հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պարունակէ։ Թիւրքահայաստանի մէջ բնակող այլ և այլ ազգերէ բնակիչներուն թուին բազդատական մէջ ցուցակն ալ կցուած է տեղագրին վերջը։) Գինն 50 սանթիմ (35 սանթիմ)։

Թ. «ԱՐՄԷՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի Ա. տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորովին սպառած և մինչեւյն ժամանակ չտեսնուի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ շրջանի էջ Մ Փոփուզալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են Յուշարարի մէջ որ ունի 124 երեսներէ կը բաղկանայ)։ (1 ֆրանք)։ 1 ֆր. 40 սանթիմ

Ժ. ՎՐԻԺ (Պուլկարիոյ մէջ Թիւրքերէն արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Պուլկարներն ինչպիսի միջոցներու դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար)։ (15 սնթիմ) ,20 սնթմ.

ԺԱ. ԹՈՄԱՍ ՐՈՒՇԱՐԻՍ (Ռումանացւոյ մէջ Թիւրքերէն արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Ռումիներն ինչպիսի միջոցներու դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար), (0,15սանթիմ) 20 սանթիմ։

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՓՈՒԶԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փոփուզալեանի
Le Gérant : François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie et Papeterie du Midi
9, Quai du Canal, 9